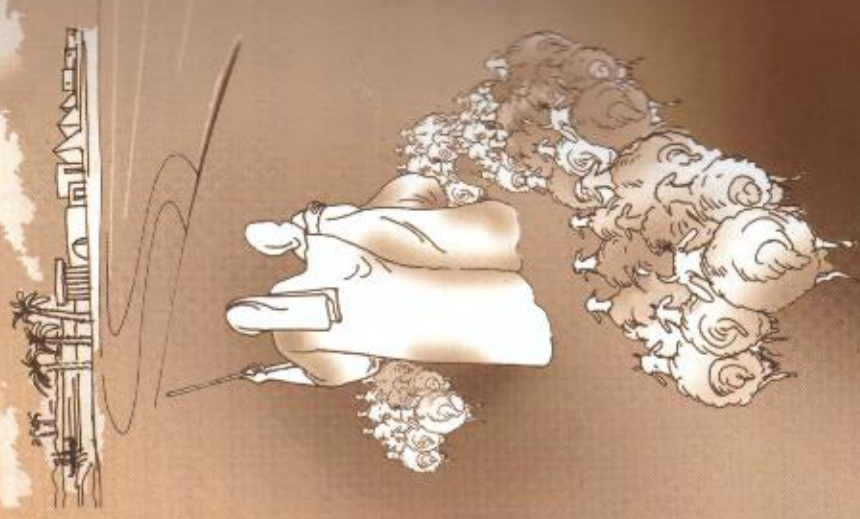

14 אברהם ושרה

יורדים למצרים (שתי יחידות)

פרשת לך לך, פרק יב פסוקים י-כ

רקע עיוני

התורה מספרת לנו על תקופה קשה בחיי אברהם, תקופה של משבר כלכלי, כולל רעב, המסתיימת באופן מפתיע בשפע חומרי.

במצוות ה' הגיע אברהם לארץ והתהלך בה. הארץ הובטחה לו ולזרעו, ואחרי התבטחה והתקוות בא רעב על הארץ. הרעב ערער את קיומו של אברהם, איים על חייו ועל רכושו ועל שארית מקומו. ה' הרשה לאברהם לרדת מצרימה, שם מצוי מרעה רב למקנה ומים בשפע. אחרי התנסות קשה, שהינה בה סכנת נפשות, חזר אברהם לכנען ברכוש גדול.

המסר העיקרי בסיפור הוא שהקב"ה כיוון את צעדיו של אברהם, שמר עליו בכל מקום וחילץ אותו ממצוקתו. ביחידה זו אנו לומדים שלא רק שהוא חילץ אותו מסכנות קשות אלא החזירו לכנען ברכוש גדול: אברהם חשש ממה שיארע לו בשל יופייה של שרה, ולבסוף פרעה היטיב עמו.

ביחידה זו קיימת בעיה חינוכית – אברהם אומר לשרה להסתיר את האמת: "אמרי נא אחותי את" (פסוק יג).

חשוב לספר עניין זה בדרך שתבהיר לילדים את סכנת הנפשות שאברהם ושרה היו נתונים בה, כדי שהילדים יבינו שהדבר נעשה משום פיקוח נפש, כדי להינצל מהסכנה העתידה לבוא.

כמו כן חשוב להבהיר שני מושגי מפתח להבנת הסיפור: (1) רעב (2) לגור.

חשוב להבהיר את המושג רעב משום שאין לילד התנסות ממשית בתופעה כזו. מושג זה חוזר פעמים אחדות בספר בראשית (אצל יצחק – פרק כ, פסוק א, ואצל יעקב – פרק מב, פסוק א) ובמהלך הסיפורים הוא ילך ויתפתח.

המושג לגור – מובנו בספר בראשית השתכנות ארעית ולא ישיבת קבע.

מושוש על רעב בארץ גם

ז מיד בסיפור הראשון כדי
וחילום אמנם יודעים מה
מותח את המושג "רעב" על
הן עיון בפרשה השנייה של
אשר, והאדמה לא תתן את
היא אינו יורד במועדו (בעתו),
אזרח מה לאכול. ואם בני

הם, במיוחד נוכח העובדה
לעוב את הארץ בעת הרעב

ע באזור חדלטה של הנילוס,
ע כן אנתנו מוצאים בפרק יב
ע עליו להישאר בארץ, ויעקב

כמו ארץ ישראל, החלונות במי הנגשם לשתיה ולהשקיה בארצות אלה אוגרים מים בכורות ובמאגרים ומשתמשים בהם בעת הצורך. על רקע זה אפשר להבין את הרעב. ישנן ארצות, כמו ארץ מצרים, שיש בהן נהר וממנו משקים את השדות. אפשר לפתח שיחה על תלותו של האדם בגשם ולקשור זאת עם סיפור זה. אפשר לחזור ולהכיר את החוויה המשותפת של ציפייה לגשם כאשר בתולדת החורף מוסיפים בגן את התפילה "משיב רוח ומוריד הגשם" וגשם עדיין לא יורד.

בארץ מצרים לא היה רעב.
בארץ מצרים זורם נהר הנילוס, היאור.

נהר הנילוס זורם למצרים מארץ אחרת שבה יורדים גשמים רבים, ולכן יש בנילוס הרבה מים.

תמיד יש להם מים לשדות ולהשקות את השדות.
אפשר לברר עם הילדים אם הם ראו תמונה של ארץ מצרים, אם הם שמעו עליה.

רצוי להראות צילום של נוף מצרי או של הנילוס.
אברהם החליט איך הוא יעזוב את הארץ שה' הכניח לו. ה' לא אסר על אברהם לרדת מצרימה, ואברהם ידע שרק אם הם ירדו למצרים הם יוכלו להינצל מן הרעב.

כי...
תגנת שותקת שתוקת שיש בה ציפייה או הזמנה למתן תשובות.

אברהם לקח עמו את שרה אשתו ואת לוט בן אחיו והם ירדו למצרים.
הם לא רצו להישאר בה לתמיד אלא רק עד אשר יפסק הרעב בארץ כנען.

אברהם שמח שה' נתן לו רשות לרדת למצרים, כי כך הוא יוכל להציל את משפחתו, את תצאן ואת חבקר.

מומלץ לחלק סיפור זה לשתי יחידות:

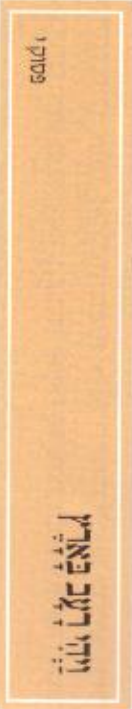
- א. הייחודה למצרים ולקחיית שרה לבית פרעה (פסוקים י-טו)
- ב. עונשו של פרעה, החזרת שרה לאברהם ושילוחם מארץ מצרים (פסוקים טז-כ).

דוד לספר

יחידה א (פסוקים י-טו)

אברהם עשה מה שה' ציווה עליו. הוא עזב את ארצו ואת מולדתו ובה לארץ כנען.

כאשר אברהם הגיע לארץ כנען,

באיזו ארץ?

מה קרה בארץ כנען?

מזון הוא צורך בסיסי של האדם כדי שיוכל לחיות. חשוב להבהיר לילדים את הקושי שבמצב של רעב שיובינו שרעב אינו דומה להרעשה שפלוגה אותנו כשאנו פוסחים על ארוחה או שתתים אלא מצב של חוסר כול.

בארץ כנען היה רעב. לא היה אוכל. לא היו מים לשתות כי לא ירד גשם. הצמחים לא צמחו, החיטה לא צמחה, לא היה מה לאכול. חלק מהכבשים מתו מרעב, ואם לא יהיה אוכל – גם האנשים יוכלו למות. רצוי לברר אם הילדים יודעים מהו החשיבות של החיטה להכנת הקמח והלחם וכמזון בסיסי, ואם אינם יודעים – יש צורך להסביר.

גשם לא ירד ובורות המים לא התמלאו.

רעב יכול להיגרם כתוצאה ממהחוסר במי גשם. ישנן ארצות

מדוע נאלץ אברהם לא לומר את האמת. חשבו שהילדים יביעו שאברהם החליט לנקוט דרך זו בגלל ההכרח ולא מתוך חולשה.
 אם השיחה על נושא זה תתארך, כדאי להפסיק כאן את הסיפור ולהמשיך בפעם הבאה מפרק יד.

וְהָיָה כְּאִשְׁרָא הַקְּרִיב לְבֹאֵי מִצְרַיִם

פסוק י"א

ככל שאברהם התקרב למצרים עברו בראשו הרבה מחשבות: מה יהיה במצרים? כמה זמן הם יצטרכו להיות שם? איך יקבלו אותם המצרים? הוא שמע שאם באה אישה יפה לארץ מצרים – לוקחים אותה אל המלך והורגים את בעלה. אז מה יהיה? איך הוא יציל את שרה ואת עצמו מן הצרה הזו?

וְהָיָה כְּבֹאֵי אֲבְרָם מִצְרַיִם

פסוק י"ד

כשהגיעו אברהם ושרה לארץ מצרים, המצרים ראו את שרה, התפעלו מיופיה ואמרו:
 "איזו אישה יפה באה למצרים! עוד לא ראינו אישה יפה כזו!"

וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרָי פְרִיעָה

פסוק י"ו

גם שרי המלך ראו אותה. שתקתה...

ואמרו... – מה אתם חושבים שהם אמרו?
 השתקתה מגבירה את המתח בסיפור ומאפשרת לילדים לנסות ולשער מה קרה לשרה.
 יש להבחין בין ההתנהגות של המצרים (האנשים ברחוב) לבין זו של שרי המלך. המצרים ראו אותה ולא עשו דבר, והשרים ראו והללו אותה אל המלך.
 ראו אותה השרים ואמרו זה לזה:
 "ראיתם את האישה היפה שהגיעה לארץ מצרים?"
 והשרים סיפרו לשרים אחרים "ראיתם את האישה היפה?"

כאזי דרך הלך אברהם למצרים: היתה דרך צבאית – דרך ארץ פלשתים, והיתה דרך השיירות. אברהם הלך דרך המדבר, בדרך השיירות, הדרך המוכרת בתנ"ך. גם הגר וגם יעקב הלכו בדרך השיירות מבאר שבע לקדש ברנע, ומשם ללכתה של הנילוס.

נושאי אברהם היה קרוב מאוד לארץ מצרים, הוא חשב וחשב... ואמר (פסוק י"ז)

וַיֹּדִיעָא יְדִיעַתִּי כִּי אִשָּׁה יִפֶּתַּ מְרָאָה אֶתִּי

פסוק י"ח

ישירות את אישה יפה מאוד. אם המצרים יראו אותך, הם יהרגו אותי בקוץ חנית אל המלך".
 זה נשמע נמצרים – אישה יפה לוקחים אל המלך והיא נשארת אצלו.
 ומה המלך יעשה למצרים תאמרי שאת אחותי. אולי כך ישאירו אותי בחיים, ויחזיקו אותי למלך לשמור עליי".
 נושאי לילדים לחוש שאברהם מבקש משרה להסתיר את זהות משום פיקוח נפש. "תכן שתתפתח שיחה על כך. אפשר לשוחח גם על נושא פיקוח נפש ולשאול את הילדים

פסוק טו

קְרַעְהָ אֶת שְׂרָאֵהָ וְקַטְעָהּ

פרעה שלח את השריים לקחת את שרה ולהביאה אליו.

את פסוק טו, "ולאבדם ויטונו בעבורה", לא נספר עכשיו כדי לא לקטוע את הרצף ואת המתח. נשאיר זאת לסוף הסיפור. השיקול הדקדקני, והכלל האומר שאין מוקדם ומאוחר בתורה, מאפשרים לנו לדחות את הסיפור שבפסוק זה.

מה אתם חושבים, האם שרה שמחה ללכת לארמון המלך? מגמת השאלה – לעורר את הילדים לחשוב על הנעיה שעמדה בפני שרה.

"... הנדהא ידעת כי אשה יפת מראה את", "תי" צילום העמוד: בוקי כנען

אפשר לבקש מהילדים, שכל אחד יספר לחברו על יופייה של שרה.

כל ילד יאמר בקול לחבר שיושב על ידו משפט המתאר את יופייה של שרה. נתחיל בילד הראשון לפי סדר השיבה ונסיים באחרון. הוא יהיה המלך.

בפעולות זו ישתתפו רק ילדים הרוצים לשבח את יופייה של שרה. סדר השיבה מאפשר לכולם להשתתף אך אינו מחייב את מי שאינו רוצה. הילדים יתארו את שרה כמושגי יופי הידועים להם. כל ילד שופע ומעביר לחברו תיאור חדש משלו או חוזר על מה ששמע מחברו. כך יעבירו מפה לאוזן עד שהשמועה תגיע אל המלך. הדגמה כזו תמחיש את הכיטוי "ויהללו אותה". במקום שהגננת תכריז את המילה היא תשתף את הילדים. גם הפעם, העיקרון המנחה הוא מן הפרט אל הכלל. דברי השבח של הילדים הנם צירוף של פרטים היוצרים את המושג "ויהללו".

פסוק טז

וְהִלְלָהּ אֶת אֶל פְּרִיעָה

מה אתם חושבים שהם סיפרו עליה? איד הם תיארו אותה לפני המלך? חשרים אמרו לפרעה:

"אדוננו המלך, בא למצרים איש מארץ כנען ויש לו אחות יפהפייה. יופי כזה עוד לא ראינו במצרים.

כדאי לך לראות אותה ולקחת אותה לאישה. כדאי שהיא תהיה המלכה שלנו".

פרעה הקשיב לשרים, מרצה ממה שסיפרו לו, ואמר: "הביאו אותה אלי. אני רוצה לראות אותה".

יחידה ב (פסוקים טז-כ)

ושרה נלקחה לבית פרעה. היא לא רצתה להיות בארמון, היא רצתה לחישר עם אברהם, אבל לא היתה לה ברירה... היא ידעה שעכשו לא יסגורו באברהם.

פרעה שמח בה והחליט להטיב עם אברהם, כי הוא חשב שאברהם הוא אחיה של שרה. הוא נתן לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואחוזות וגמלים.

אבל אברהם לא שמח. הוא דאג לשרה. לשהגיע שרה אל בית פרעה קרה משהו מוזר מאוד. ה' הביא על פרעה ועל כל האנשים בארמון כל מיני מחלות. פתאום... כל האנשים בארמון חלו.

פרעה ראה שכולם סביבו חולים ולא ידע מה קרה... הוא התחיל לבדוק ולברר את העניין.

הוא קרא לשר הכי חשוב שלו ואמר:

"אני רואה שגם אתה חולה: ממתני אתה מרגיש כל כך רע?" חשב השר ואמר: "אני חושב... זה היה אתמול אחר הצהריים... זה היה בדיקו בזמן שהביאו את האישה היפה הזו אל הארמון".

פרעה שאל עוד מישהו: "ממתני אתה מרגיש כל כך רע?"... שוב אותה תשובה.

פרעה ניסה לאסוף פרטי מידע, חיבר פרט אחד למשנהו, וכך הבין מה הסיבה לכל הנגעים שפקדו אותו.

"וממתי אתה? (לתת לילדים הזדמנות לענות) אחוה... פרעה הבין מה קרה. מה הוא הבין?

הכול קרה בגלל האישה היפה הזאת שנמצאת בארמון. כנראה שאסור יהיה לו לקחת אותה.

מיד קרא לפרעה לאברהם ואמר לו:

"אברהם, מה זאת עשית לי? מרגע שאחותך היפה באה לארמון, כולם חולים".

אברהם גילה למלך שזו אשתו... ואמר: "פחדתי מאוד שאם אגלה שזאת אשתי... (שתיקה) (הילדים ישלמו ויענו) ... יהרגו אותי". שאל פרעה בכעס:

"מַה זֹאת עָשִׂיתָ לִי, לְפִנּוּן לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִיא. לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֵינִי הִיא וְאָסַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה, וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קָח וְלָךְ!"

פסוקים יז-טו

מה אמר פרעה לאברהם:

"וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ, קָח וְלָךְ!"

פסוק טו

פרעה שלח את אברהם ושרה מיד, כי כל זמן ששרה היתה בארמון חלו עוד ועוד אנשים.

הוא גם שלח אנשים שילוו את אברהם ושרה עד הגבול.

מה אתם חושבים, מדוע הוא שלח אנשים ללוות אותם?

אין התורה אומרת לנו את הסיבה, לכן אפשר לקבל כל תשובה הגיונית.

אולי הוא פחד שה' יעניש אותו והוא רצה להתנהג אתם יפה, ללוות אותם כמו שמלווים אורחים.

זוכרים מה היה בארץ? ... היה רעב, לא היה מה לאכול.

עכשיו, כשאברהם חזר ממצרים, הוא חזר עם הרבה כסף, הרבה זהב וצאן ובקר ועבדים ושפחות.

מהיכן היה לאברהם את כל הדברים האלה?

השאלה מאפשרת להתרשם מה הילדים הבינו.

א נספר עכשיו
ואז זאת לסוף
די שאין מוקדם
ויספור שבפסוק

ומלך
שוב על הבעיה

רועי הצאן מתוך "פכים קטנים"

שלושת האבות עסקו במקנה, בגידול צאן ובקר. לאברהם היה זה העיסוק העיקרי, לפחות בראשית ימיו בארץ כנען. גם יצחק עסק במקנה, אף על פי שהחל לעסוק בחקלאות באזור גרר. ויעקב, לאחר שהתמחה אצל לבן בגידול צאן, המשיך המשיך לעסוק בו בארץ כנען ואף הוריש עיסוק זה לבניו: בבראשית לו אנחנו מוצאים שבני יעקב הרחיבו את תחום המרעה לשטחים שאפילו אברהם לא הגיע אליהם: לאזור שכם וצפונה, עד עמק דותן. ועוד: מהמסופר בדברי הימים א' 13, אנו למדים שאפילו בניו של יוסף שנולדו במצרים היו רועי צאן בארץ כנען.

מאחר שעבודת רועי הצאן אינה מוכרת לתלמידיו כלל, כולל תלמידים החיים באזור כפרי, יהיה צורך לחזק את הווי רועי הצאן, את דרכי עבודתם ואת קשיי העבודה הזאת. במיוחד חשוב הדבר לחזק סיפורי יעקב. יש להבדיל בין רועה הצאן ה"ביתי", האחראי למעט הצאן של "בעל הבית", לבין רועה צאן שיש לו אחריות על עדרים גדולים ולעתים הוא נעזר ברועי משנה כדי להתגבר על העבודה הקשה. רועה הצאן ה"ביתי" מצא על פי רוב די מרעה בקרבת מקום המגורים וגם יכול היה להעלות את הצאן על שדה השלף לאחר הקציר. על כן אנחנו מוצאים בסיפורי התורה רועות צאן, כמו רבקה, רחל וזנון יתרו, וכן נערים צעירים כמו דוד, שרעו סמוך לביתם. לעומת זאת, רועה שהיה אחראי לעדרים ועוללים היה נאלץ לנדוד למרחקים ניכרים כדי לחפש מרעה, למקומות שבהם אין מעבדים את השדות וזנון זרעיים אותם (ראה למשל: "לכתב אחרי במדבר בארץ לא זרועה" בירמיהו ב', ב). במיוחד בחדשי החיץ, כד מצאנו אצל אברהם, שרעה את צאנו בכל האזורים, מן הנגב הצפוני ועד להרי בית אל, שהלך יחלוץ ונסוע הנגבה" (בראשית יב, ט) – למרעה החורף בנגב ולמרעה הקיץ בהרים.

קשה מאוד לשחזר היום את אזורי המרעה הטבעי בתקופה ההיא. אין אנתנו יודעים בדיוק אילו שטחים נחשבו חיו מעובדים, נטועים כרמים ומטעים אחרים (דהיינו, מעובדים משך כל השנה), באילו שטחים היו שדות שיכלו לשמש מרעה אחרי הקציר. נוסף על כך היו קיימים בוודאי גם שטחים מצומצמים בקרבת המעינות, שהיו מושקים כל השנה.

רועות הממשלתית

עילום: בוקי בוק

מטבע הדברים יש לחפש את שטחי המרעה העיקריים באורים ללא יער וללא ישוב צפוף, דהיינו ב"מדבר", כשיפולחם המזרחיים של הרי יהודה ואפריים. יתכן שפה ושם נמצאו עוד מדבריות כאלו גם בתוך הארץ, ויתכן גם שהיו קיימים אזורים ביצות, שיכלו לשמש שטחי מרעה כל השנה. אפשר לומר שהמילה "מדבר" מציינת אזור מרעה, והשווה שמואל א' (א', כח) ושמות (ג', ח).

כאמור, יש להבדיל בין בעלי המקנה המדולים, שפרנסתם העיקרית הייתה על צאנם ובקרים, לבין אנשי היישוב, שבין השאר היה גם מעט מקנה. אלה השתמשו בודאי באזורי המרעה שהיו מצויים ליד יישוביהם, והדבר הזה משתמע מן הכתוב בספר במדבר (לח', ב-ג) על ערי הלויים.

אזורי המרעה בתחום היישוב נקראו גם "שדה" (והשווה בראשית ל', טו), והמושג "שדה" עומד כאן בניגוד ליער. בקרב ליער יש גם לאכור, שבאזורי היער השונים היו מצוות חיות טרף ששיכנו את המקנה. כך יכלו בני יעקב לספר לאביהם שיוסף טורף על ידי חייה רעה. כאן גם המקום להזכיר את סיפורו של דוד על האריה והדוב ביער, שארבו לצאנו של ישו, ואת הדובים שהיו מצויים ביער שבחרי בנימין (מלכים ב', כד). כנראה שבאזור ההוא היה מרעה-בעל רב, כי בספר שמואל ב' (ג', כג) מסופר שקיימו זו כבעל הצור.

לעתים קרובות, שלא נמצא די "מרעה קיץ", ואז "לא חספיקה" הארץ לרועי הצאן. בגלל מצב כזה רבו למשל רועי אברהם ורועי לוט (בראשית י"ג). אך היה אזור אחר שהיה מושקה במשך כל השנה, והוא אזור הכיכר מדרום לים המלח, שהיה כנראה הרבה יותר נרחב לפני מהפכת סדום ועמורה. הפסוק המתאר את הכיכר משווה אותה לגן בעדן, שהיה מושקה על ידי הנהר הגדול, ולארץ מצרים, דהיינו לאזור הדלתה. לוט (ראה בראשית ג') העדיף את הארץ הכיכר על הרי ארץ כנען, כי בודאי הזכיר לו האזור ההוא את ארץ הדלתה, שבה הוא שהה עם אברהם. נראה שבאזור זה נשאר שטחי מרעה פנויים וכך מצא לוט פתרון קל לאספקת מרעה לעדריו.

"בקעת צוער" של חזים (בערבית "אספי") היא שריד של אותה הכיכר, שהיתה כולה משקה, ועד חזים רבה שם הצמחייה.

אברהם המשיך להחזיק אזורי מרעה בהר ונשאר במרכז ארץ כנען, בהתאם להבטחת ה'.